

ZNAČAJ I MOGUĆNOST SUVREMENOG PRISTUPA ESTETSKOM ODGOJU

SARA PEJAKOVIĆ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju
*The J. J. Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social sciences,
Department of Pedagogy*

UDK: 37.0:111.852

37.036:111.852

Pregledni članak / Review

Primljeno / Received: 1. III. 2016.

Mnogostruka i svestrana osobnost pojedinca temeljni su pojmovi pedagogije koja promišlja o cilju, svrsi i smislu odgoja. U suvremenim globalnim, pluralnim, postmodernim okolnostima današnjice uloga estetskog odgoja postaje manje relevantna kada se radi o funkcioniranju i održanju suvremenog društva, „društva znanja“, tehniciranja koje daje primat ekonomskom i gospodarskom zanemarujući cjeloviti i kulturni razvitak. Čitav razvojni proces postaje tako uključivanje i efikasnost u „proizvodnji i primjeni znanja“ za „ekonomiju znanja“ vođen isključivo prosperitetnim i ekonomskim motivima. Upravo ono općeljudsko i kulturno ne zanemaruje važnost svih odgojnih područja za razvitak svestrane osobnosti pojedinca kao socijalne jedinice, ali i ljudski razvoj uopće, pri čemu podrazumijeva pojam svestranosti kao formiranje i razvijanje tjelesnih, intelektualnih, moralnih, estetskih i radnih sposobnosti pojedinca u integrativnoj sintezi. U radu se iznosi pregled misli o estetici orijentirajući se na ciljeve, svrhu i zadaću estetskog u suvremenom odgoju i obrazovanju s posebnim osvrtom na vezu estetskog i ostalih područja razvoja čovjeka koja sačinjavaju jedinstvenu cjelinu i temelj za razvoj osobnosti pojedinca. Izdvaja općeobrazovni, općekulturni i općeodgojni karakter estetskog odgoja promišljajući mogućnost njezinog sadržajnog ostvarivanja s naglaskom na umjetnosti kao vrijednom stvaralačkom i sadržajnom području estetskog odgoja.

KLJUČNE RIJEČI: *estetska kultura, estetski odgoj, pedagogija, škola, umjetnost*

UVOD

Ljepota je bitan kriterij čovjekova života okruženog estetskim formama u predmetima, pojavama, međuljudskim odnosima i okolini u kojoj se nalazi. Razvijanje i odgajanje interesa za lijepo uloga je estetskog odgoja (Vukasović, 2001). Interes za lijepo i skladno manifestira se u čovjeku pobuđujući emocije estetskog karaktera. Potrebno je doći do stupnja koji omogućava pojedincu da estetska svojstva uočava, doživljava i pravilno shvaća prožimajući njima svoj život i rad stoga je odgojna zadaća razviti u pojedincu osjećaj za lijepo, sposobnost uočavanja lijepog kroz bogaćenje njegove emocionalne sfere (Pataki, S., 1963; Pregrad, Z., 1964). Estetska težnja je, kao i ostale težnje kulturne volje, duboko usađena. Općenito kao jedna od najelementarnijih životnih potreba postoji potreba za objektivizacijom snažnih i dubokih doživljaja čovjeka prikladnim lijepim formama. I najprimitivniji narodi očitovali su ga estetskim karakteriziranjem svoga oruđa i oružja,

ukrašavanjem tijela, životnog prostora, stilskom ritmizacijom pokreta i melodičnosti govora, stoga ne čudi težnja za estetskim nastojanjem *homo aesthetica*.

Estetski odgoj je dio promišljanja o ciljevima odgoja i obrazovanja koji usmjerava prema slobodnim, svestrano razvijenim osobnostima pojedinca koji mogu, znaju, imaju sposobnost aktivnog sudjelovanja u suvremenim društvenim okolnostima. U ovoj sažeto iznesenoj suštini odgoja i obrazovanja proizlazi težnja za širokim i raznovrsnim, svestranim napredovanjem mladog čovjeka, izgrađivanjem njegovih vrijednih dispozicija te uvođenjem u kulturnu stvarnost. U tom kontekstu estetski odgoj, obrazovanje i kultura zauzimaju vrijednu ulogu. Kao nastojanje da čovjek svoje stečene osobitosti preoblikuje za neku svrhovitost, usmjeri u određenom smjeru i prenese na sama čovjeka, kultura, znači razvijanje, širenje, jačanje cjelokupne čovjekove psihofizičke prirode i formiranje njegova života, vodeći se nekim smjernicama ili idejama (Pregrad, 1945). Osnova tih smjernica jest u samom čovjekovom vitalitetu koji se podvrgava višim smjernicama koje razvijaju i oplemenjuju predvođene čovjekovom kulturnom voljom koja poticajno potiskuje određene nagone, druge potiče čime čovjek ulazi u vlastiti kulturni period. Posredovanje te kulture jedino je moguće odgojem koji razvija stvaralačke mogućnosti mladog čovjeka, odgojem koji ga osposobljava za stvaratelja kulture nikako kulturnog „prenositelja“. Kako kaže Polić: „Kulturu se, može djetetu posredovati i manipulacijom, ali samo kao povijesno ukočenu i mrtvu jer manipulacijom ona nužno gubi onaj stvaralački naboj kojim je povijesno nošena“ (Polić, 1993,16). Stoga odgoj koji nije usmjeren stvaralačkim potencijalima djeteta gubi svoj puni smisao.

Uzimajući u obzir ovu formulaciju izvode se prikladni zadatci, sadržaji i načini cjelokupnog odgojno-obrazovnog djelovanja. Postavljajući cilj dotičemo se pojma svestranosti u formiranju osobnosti pojedinca ali i imperativa razumijevanja tog pojma. Kao znanost o odgoju, pedagogija sa suvremenog stajališta analizira pojam svestranosti u odgoju objašnjavajući ga kao razvijanje i formiranje fizičkih, intelektualnih, moralnih, estetskih i radnih sposobnosti i snaga pojedinca, te se pedagogija prilikom prikazivanja odgojno-obrazovne djelatnosti dotiče vrijednih područja odgoja: područje fizičkog, intelektualnog, moralnog, estetskog i radnog odgoja. Spomenuta čine međuprožimajuću jedinstvenu cjelinu koja omogućuje mnogostrani razvitak, stoga zanemarivanje bilo kojeg segmenta dovodi do manjkavosti cilja razvoja mladog čovjeka i neispunjenosti zahtjeva pedagogije.

Estetski odgoj svakako ima svoje mjesto i funkciju unutar oblikovanja takve mnogostruke osobnosti. Obogaćuje životni sadržaj kroz svoj utjecaj na spoznajne procese, emocionalnu sferu dajući pozitivan akcent produbljivanju spoznavanja stvarnosti i doživljavanju sadržaja. Cilj rada je prikazati obilježja i shvaćanje estetskog odgoja dajući svojevrstan pregled misli o esteticima, uzimajući u obzir ciljeve, zadaću i svrhu estetskog u suvremenom odgoju i pedagogiji.

POVIJESNA ZASNOVANOST ESTETSKOG

Antičko doba estetskih formi započinje u atenskim školama njegujući povijest i retoriku, risanje, lijepo pisanje u školama gramatista, glazbu, pjevanje i sviranje na liri i kitari u školama kitarista (Mušanović M., Lukaš M., 2011). Koncipiran atenski odgoj koji teži harmonijskom razvitku čovjeka najbolje opisuje pojam *kalokagatia* koji ukazuje na

izvornu neodvojivost etičkog i estetskog područja predstavljajući svojevrsan ideal života starih Grka. Paralelno se naziru prvi teorijski osvrti i promišljanja o estetici i estetskom odgoju. Estetika (grč. *aisthetos* = osjetni, opažajni) je filozofija umjetnosti, odnosno filozofija lijepog koja ispituje kriterije stvaranja, doživljavanja i vrednovanja lijepog. Croce govori o estetici kao o „znanosti o izražajnoj aktivnosti“ (Croce, 1960: 149). Primat misli o estetici pripisuju se Platonu koji ideju lijepog (sklada, harmonije) poistovjećuje s onim najvišim, dakle idejom dobra i istine. Ipak, ideju lijepoga ne poistovjećuje s umjetnički lijepim, nego umjetnost shvaća kao oponašanje lijepih stvari, a njih kao kopije ideja (Platon, 1997). Stoga je umjetnost kopija kopije ili „posao iz treće ruke“. Estetski odgoj sastavni je dio odgoja slobodnog čovjeka i kod Aristotelove misli o odgoju koji umjetnost interpretira kao stvaralačko i oplemenjujuće oponašanje stvarnosti što će imati kasnijeg odjeka u razvoju estetske misli.

Srednjovjekovni estetski odgoj u funkciji je crkvenih predodžbi religijskih sadržaja što se očituje kroz crkvenu glazbu, slikarstvo, arhitekturu, književnost. Ljepota duha i nutrine tog razdoblja pogoduje estetskom odgoju koji služi moralu i usko je vezan uz moralni odgoj (Pataki, 1962). U različitim vjerskim školama koje se otvaraju u srednjem vijeku njeguju se likovni i glazbeni izraz u funkciji vjerskog obreda. U svjetovnim školama odgoj je u funkciji stjecanja kompetencija potrebnih plemiću – osvajaču i pripadniku dvorskog života (Mendeš, Ivon, Pivac, 2012). Odgojni sadržaji u toj odgojnoj koncepciji bili su podređeni poticanju tjelesnog razvoja i razvijanju vojničkih kompetencija, dok u je manjoj mjeri sadržavao i neke elemente umjetničkih sadržaja, prije svega u djevojaka.

Snažniji zamah estetski odgoj zauzima u humanizmu i renesansi kroz likovnost, glazbu, književnost, kiparstvo, slikarstvo, arhitekturu, retoriku čime postaje sastavnim dijelom odgoja slobodne i harmonijsko razvijene kulturne osobnosti. Kant ujedno smatra područje estetskog područjem subjektivne svrhovitosti. Ljepota je, prema njemu, proizvod subjekta, a ne stvarno svojstvo izvanjskih predmeta (Steiner, 1997). Nadalje, pod utjecajem njemačkog klasicizma estetski odgoj dobiva još veći značaj. Fridrich Schiller daje svoje viđenje estetskog: „ljepota je ta preko koje mi hodimo ka slobodi“ (Schiller, 2006: 20) čime izražava istinsku vjeru u estetski odgoj koji oslobađa čovjeka doprinoseći razvoju istinske čovječnosti. Misli o estetici važne su za Hegela (19. st.) koji prirodu nije uvrstio u estetiku, stoga je njegova estetika filozofija umjetnosti, a ne filozofija lijepoga općenito, pri tome ljepota predstavlja bitnu osnovicu umjetnosti (Schneider, 1997). On razlikuje ljepotu kao osjetilnu pojavu ideje. Ideja je pravi sadržaj umjetnosti, dok je njen oblik u umjetnosti osjetilni slikoviti lik. Umjetnost, kao očitovanje duha, dolazi po njemu iza filozofije i religije (Hegel, 1975). Vezujući svoje razmišljanje uz Hegelovo, Pejović (1972) se poziva na Hegelovu *Estetiku* kao orijentir u promišljanju o teškim i zamršenim estetskim pitanjima (Škorić, 2008). Bavi se problematikom estetike vezujući je uz pojam postojanja slobode kao ključnog za razumijevanje umjetnosti (Pejović, 1972). Veliki doprinos estetskog odgoja unutarnjem oblikovanju čovjeka uvidio je J. F. Herbart koji ga vezujući uz moralni odgoj usmjerava prema potrebi svestranosti u čovjeku (Palekčić, 2010).

Snažnom etabriranju estetskog odgoja kao pedagoškog pokreta doprinosi Pokret za umjetnički odgoj nastao kao reakcija na industrijalizaciju 19. st. čime započinje epoha razumijevanja estetskog odgoja kao ljudske istinske potrebe i dužnosti. Pokret je utjecao na cjelokupni odgojno-obrazovni rad i nastavu gdje se njeguje doživljaj, uvode se predmeti estetskog karaktera, estetsko oblikovanje vidljivo je u udžbenicima, koriste se umjetničke

slike i tekstovi s ciljem razvoja estetskih stvaralačkih snaga (Gudjons, 1993). Prema Pregradu (1964), formiranje estetskih stvaralačkih snaga pojedinca postiže se bogaćenjem sposobnosti estetskog uočavanja i estetskog doživljavanja pružajući osnovna znanja i formirajući osnova umijeća i navike estetskog karaktera. Taj zadatak ostvaruje se estetskim usmjerenim odgojno-obrazovnim radom u nastavi kao i estetskim oblikovanjem života učenika i okoline u kojima se nalazi kroz nastavu likovnog odgoja, glazbenog odgoja, izvannastavnih kulturno-umjetničkih aktivnosti, estetskim uređenjem škole i okoline, odijevanjem itd.

SVRHovitost estetskog odgoja

Za razumijevanje uloge pedagogije u suvremenom estetskom odgoju potrebno je pobliže objasniti suštinu pojma estetskog ili lijepog. Prema Pregradu (1964), estetsko ili lijepo je objektivno svojstvo predmeta i pojava ali odražavanje estetskog ili lijepog, zapažanje i doživljaj ovisi o subjektivnim faktorima. Prema tome, estetsko ili lijepo objektivno je svojstvo stvarnosti, svojstvo pojedinih pojava i predmeta u prirodi i životu, kao i umjetnosti. Ono estetsko objektivno postoji, iako subjektivni faktori utječu na doživljavanje i zapažanje objektivnog. Estetska stvarnost nije samo u umjetničkim djelima nastalim od ruke čovjekove, nego se pojavljuju i u prirodi, okolini i čovjekovom životu. Ljepote, prema tome, nisu samo subjektivna tvorevina već objektivno postoje, jednako kao što nisu samo vidljive u produktima čovjekova umjetničkog stvaranja nego se nalaze u prirodi, okolini, životu, ali da bi se objektivna estetska svojstva odražavala u pojedincu, potrebna je subjektivna uloga pojedinca, tj. subjektivne sposobnosti odražavanja tih svojstava. Samo estetskim zapažanjem uočavaju se objektivna svojstva stvarnosti koja se svojstvenim načinom, predodžbama, odražavaju djelujući estetski emocionalno na pojedinca, što dovodi do otkrivanja njihovog posebnog značenja i smisla (Pregrad, 1963, 1964; Vukasović, 2001). Stoga je estetsko zapažanje svojevrstan način spoznavanja i odražavanja stvarnosti svojstven stupnju razvoja pojedinačnog i općeg, tj. stupnju sposobnosti uočavanja i načina doživljavanja, te, također, stupnju sposobnosti stvaralačkog koje se u kontekstu općeg povijesno mijenjalo i razvijalo. Dewey raspravlja o estetskom doživljavanju nastojeći definirati dvojnost između onoga što umjetnik stvara i onoga što publika vidi predstavljajući ideju da su ono što se gleda kao umjetničko i ono što se gleda kao estetsko u suštini isti doživljaji koji dolaze iz različitih smjerova (Dewey, 1934 prema Urmacher, 2009). Nadalje, ističe povezanost s okolinom, aktivni angažman, osjetilno iskustvo, percepciju, preuzimanje rizika i maštu kao karakteristike i preduvjete za ostvarenje estetskog iskustva. Njegov značaj za estetiku je golem te se mnogi autori pozivaju na Deweyjevo poimanje estetskih ideja (Shusterman, 2003., Baurain, 2010., Ruen, 2010., Goldblatt, 2006. itd.).

Čovjekovu svakodnevicu trebalo bi ispuniti estetskim i lijepim s ciljem ugođe, ljepote života i rada. Prema tome, nužno je djecu i mlade ljude osposobiti da estetsko uočavaju i doživljavaju u prirodi, okolini, društvenom životu, međuljudskim odnosima i umjetnosti. To pruža mogućnost, prema Radovan-Burja (2011), kroz njegovanje dubinskih izvora umjetnosti, oduprijeti se sve površnijem odnosu današnje stvarnosti. U tome se ogleda jedan od ciljeva estetskog odgoja. Moguće ga je ostvariti razvijanjem sposobnosti uočavanja lijepog koji zahvaća racionalnu dimenziju (Vukasović, 2001), potom formiranjem sposobnosti estetskog doživljaja koji se odnosi na emocionalno područje, izgrađivanjem

stvaralačkih estetskih sposobnosti što se dotiče voljno-djelatnog ili stvaralačkog područja koje aktivira čovjeka na stvaranje estetske kreacije, te njegovanjem sposobnosti estetskog vrednovanja ili prosuđivanja.

Iz navedenog proizlaze osnovni zadatci estetskog odgoja: „pružanjem estetskih utisaka i pravilnim ukazivanjem na njih istančati i obogatiti učenikovo estetsko uočavanje i estetsko doživljavanje; podavanjem osnovnih znanja iz estetskog područja razviti učenikove sposobnosti prosuđivanja i tako formirati njegov estetski ukus; njegovanjem i razvijanjem učenikovih estetskih stvaralačkih snaga osposobiti ga za ostvarivanje lijepog u životu i radu“ (Pregrad, 1963: 306).

POVEZANOST S OSTALIM ODGOJNIM PODRUČJIMA

Estetski odgoj je usko vezan uz ostala odgojno-obrazovna područja te zajedno s njima prožima cjelokupni odgojno-obrazovni proces doprinoseći razvoju mnogostruke ličnosti. Prema Vukasoviću (2001), estetski odgoj je u uskoj vezi s intelektualnim odgojem budući da se njegovim ostvarivanjem aktiviraju intelektualne funkcije doprinoseći vlastitom razvitku, dolazi do intenzivnog upošljavanja osjetilnih organa (oko, uho), sposobnosti zapažanja, promatranja, pamćenja, reproduciranja te mnogobrojni misaoni procesi koji rezultiraju oblikovanjem određenog pogleda na stvarnost i okolinu.

Estetskim odgojem i estetskim sadržajima daju se određeni moralni poticaji i razvijaju emocije koje mogu mnogo snažnije pobuditi doživljavanje i prihvaćanje određenih moralnih svojstava nego moralna objašnjavanja i lekcije. Estetski oblik svojstava poput odanosti, privrženosti, ljubavi za istinu i pravednost, dobrota koja su iskazana kroz estetske oblike (npr. umjetničkim djelom) mogu pobuditi snažne doživljaje koji rezultiraju jačanjem moralnih emocija i moralnih osobina.

Povezanost estetskog i radnog odgoja vidljiva je kroz nužna estetska obilježja radnog procesa, radnih sredstava i produkata. Kao što oruđa, mehanizmi i strojevi svojim oblicima i konstrukcijom moraju udovoljavati estetskim zahtjevima, tako i ritam i način radnih aktivnosti te cjelokupna atmosfera na radnome mjestu treba udovoljavati dojmovima koji potiču ugodu i radnu atmosferu što se postiže estetskom prilagodbom istoga. Radnim odgojem potiču se pogodne stvaralačke aktivnosti u području estetskog odgoja, ali i estetski odgoj može pridonijeti da se zahtjevi radnog odgoja ostvaruju lakše, brže, efikasnije uz više estetskog doživljaja.

Estetski odgoj je u korelaciji i s tjelesnim odgojem. Težnja za pravilnim, gracioznim, spretnim, koordiniranim pokretom zadatak je odgoja koji u svojoj funkciji sadrži estetska obilježja. Upravo su estetski elementi presudni za niz uspješnih izvedbi mnogobrojnih sportskih disciplina (gimnastika, skakanje u vodu, sinkronizirano plivanje, klizanje, skijaški skokovi itd.) te njihovo pravilno poticanje dovodi do harmonične povezanosti estetskog i tjelesnog u odgoju.

Estetsko područje čini jedinstvenu cjelinu, no zajedno s ostalim odgojno-obrazovnim područjima u funkciji je oplemenjivanja i napredovanja pojedinca. Štoviše, nije ni moguće razviti takvog pojedinca koji posjeduje samo jednu od prethodno navedenih sastavnica odgoja i obrazovanja, budući da se pojedina područja međusobno prožimaju, ali je moguće prevladavanje/zanemarivanje pojedinih područja. Tome u prilog ide snažan

naglasak na tjelesnom odgoju u doba Sparte, ali s druge strane zanemarivanje tjelesnog u srednjovjekovnom crkvenom odgoju. U svakom pogledu, narušavanje potrebnog sklada pojedinca, moguće je zanemarivanjem ili pretjeranim isticanjem nekog područja razvoja na štetu ostalih što se kasnije ogleda nedostatnim za mnogostruko razvijenu ličnost kojoj teži suvremeni odgoj.

SADRŽAJI ESTETSKOG ODGOJA

Sadržaji estetskog odgoja mogući su u kontaktu s ljepotom, u prirodi, u životu, međuljudskim odnosima, svuda oko nas ali i produktima čovjekova djelovanja, tj. u umjetnosti. „Umjetnost je najvažnije sadržajno područje estetskog odgoja“ (Vukasović, 2001: 157). Nadalje, moguće je da umjetnost izazove i razotkrije „izvanestetske vrijednosti u svojoj njihovoj znatnosti, moći i djelovnosti“ (Vuk-Pavlović, 1976: 230), čime odražava širinu i sadržajnu obuhvatnost, budući da gdje god čovjek jest, nalazimo i njegovu umjetnost koja predstavlja „bitan činilac njegove duhovne gajidbe, njegove prosvjete, njegove uljudbe“ (Vuk-Pavlović, 1976: 235). Prema tome, potrebno je da umjetnost ne postoji sama radi sebe, nego da bude sastavni dio života, povezana s ostalim životnim vrednotama. Umjetnost širi horizonte djeteta potičući komunikaciju u odnosu na svijet ljepote i svijet spoznaje, potiče na usavršavanje, bolju komunikaciju, posebno danas kada je vidljiv nedostatak kvalitetne komunikacije s djecom i općenito među ljudima (Radovan-Burja, 2011). Obogaćena intelektualnom, emocionalnom i humanom porukom, te estetskim i etičkim vrijednostima, umjetnost zauzima važnu odgojnu ulogu u životu mladog čovjeka manifestirajući se sadržajno kroz književnost, poeziju, kiparstvo, slikarstvo, arhitekturu, ples i glazbu, pjevanje, dramsku i filmsku umjetnost. Ti sadržaji mogu se ostvarivati u obiteljskom okruženju, školi ali i širem društvenom kontekstu. Raznovrsnim sadržajima se može učenicima pružiti mnoštvo snažnih estetskih doživljaja iz života prirode, društva, raznih vrsta umjetnosti, dati im osnovna znanja i formirati umijeća i navike razvijajući tako interes za ono estetsko i lijepo formiranjem njihove estetske stvaralačke snage. To postaje zadatkom škole, stoga se od suvremenog estetskog odgoja svakako očekuje neiscrpan angažman na ovom području. Prema Mišković (1994), umjetnost, kao sadržajno područje, može izazvati i odbojne čuvstveno-voljne poticaje i porive što dovodi do sprječavanja predrasuda i nepoželjnih obrazaca ponašanja.

Neophodno je da odgojno-obrazovni sustavi potiču na estetsko izražavanje. To je moguće ostvariti s pomoću umjetničkog odgoja kako u okvirima formalnog tako i neformalnog obrazovanja. Škola nudi mnoštvo potencijalno estetsko odgojnih nastavnih predmeta, dok je izrazito naglašena umjetnička odgojna uloga vidljiva u likovnoj kulturi, glazbenoj umjetnosti, književnosti, tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi. Uspješnost odgojnog rada jest u tome da se na svakom području podjednako i skladno ostvaruju zadatci estetskog odgoja. Nastava materinjeg jezika obiluje estetskim i lijepim formama posebice u književnosti i njezinom razumijevanju, ali i ljepoti pisanog i usmenog izražavanja kroz književne oblike i vrste. Nastava prirodnih znanosti pruža mogućnost doživljavanja ljepote prirodnih pojava, kao što nastava iz društvenih i humanističkih predmeta obiluje mogućnošću spoznaje ljepote u skladnim i međuljudskim odnosima društvenog života. Tehničko i informatičko područje također obiluje estetskim oblikovanjem praktično uporabnih predmetima. Osim u predmetnoj nastavi, ostvarenje estetskog odgoja moguće je i u međupredmetnim temama korelirajući s cjelokupnim odgojno-obrazovnim radom.

Nezaobilazno je u nastavi svih predmeta utjecati na buđenje djetetovih stvaralačkih snaga i potencijala, poticati ih primjenom stečenih znanja, vještina i navika na način da uoče, istaknu, prikažu i obuhvate estetske vrednote u vlastitom izričaju.

Nastojanje učenika da slobodno bira područje aktivnosti sukladno vlastitim željama i mogućnostima očituje se u izvannastavnima aktivnostima poput znanstvenih, umjetničkih, sportskih, radnih ili tehničkih. Potreba učenika da vlastitu osobnost izrazi i prikaže dovodi do daljnje motivacije za rad i napredovanje. Takva nastojanja u području estetskog odgoja ostvaruju se na školskim svečanostima, izložbama, koncertima, školskim časopisima i sl. Osobito je važno da estetska obilježja budu prisutna kroz estetski oblikovanu školsku atmosferu, djelovanjem škole, estetskim uređenjem interijera i eksterijera, načinom odijevanja u školi, posjetom izleta i priredbi, u konačnici, da esteticizam prevladava u samoj kulturi škole. Takav način implementacije estetskog postaje presudan u formiranju djetetova estetskog doživljaja, interesa za estetsko i u razvijanju estetskog ukusa.

SUVREMENI PRISTUP ESTETSKOM ODGOJU

Suvremeno društvo je prožeto dubokim promjenama koje je sve teže kontrolirati: globalizacija, sve veća heterogenost i društveni pluralizam, složen svijet medija, duboke obiteljske promjene, znanstveni i tehnološki razvoj, različiti oblici netolerancije, međunarodni ekonomski poredak, kulturalne promjene vezane uz zahtjeve modernizma, postmodernizma i društva medija koji obilježavaju 21. stoljeće. Postavlja se pitanje koja i kakva će to suvremena pedagogija ići u susret suvremenom društvu, mladom pojedincu kao akteru, globalnim i lokalnim zahtjevima, medijskim kriterijima, u konačnici, koja je uloga pedagogije u suvremenom estetskom oblikovanju mladog pojedinca? Škola kao najvažnija odgojna ustanova pri realizaciji estetskog odgoja, pruža široke mogućnosti ostvarivanja estetskog razvoja i odgoja učenika. Prema Razum (2011), autentičan odgojno-obrazovni proces usmjeren je razvijanju cjelovitosti osobe na kognitivnoj, afektivnoj i voljnoj razini te na razini vrednota, promiče individualne aspekte i društvene dimenzije života. U današnjem globaliziranom društvu od škole se zahtjeva ispunjavanje gotovo svih uvjeta za maksimalan razvoj potencijala mladog čovjeka s ciljem konkurentnosti u suvremenom društvu, a time i konkurentnosti samog društva. Ti zahtjevi ponekad su u nesuglasju s ciljevima odgoja i pedagogije uopće uzmemo li u obzir individualni aspekt razvoja pojedinca, njegovih sposobnosti, potencijala i težnji, koje se katkad suprotstavljaju društvenom aspektu odgoja i odgojnoj svrsi nametnutoj „izvana“. Stoga suvremena pedagogija mora znati i moći pomiriti te zahtjeve. Društva 21. stoljeća sve više traže kreativnu, fleksibilnu, prilagodljivu i inovativnu osobu, osobu koja na kreativniji i posebniji način rješava problemske situacije. Kreativnost i stvaralaštvo tako se očituje estetskim odgojem koji pruža učenicima vještine izražavanja, kritičkog vrednovanja svijeta oko sebe i aktivnog sudjelovanja u različitim vidovima ljudskog postojanja.

Prilikom razvoja i izgradnje estetskog smisla, suvremena pedagogija ograđuje se samo od osposobljavanja mladog čovjeka za shvaćanje i prihvaćanje estetskih vrednota čovjekova stvaralaštva pojedinih vrsta umjetnosti. Taj djelokrug treba biti mnogo širi, usmjeren na razvijanje smisla za šire estetske vrednote koje su karakteristična obilježja predmeta i pojava u prirodi i svakodnevnom životu. Pri tome je neizbježno približiti se tehnološkim inovacijama koje prožimaju život i rast djece i mladih te njihovu masovnu

pojavnost pozitivno iskoristiti u svrhu promicanja estetskog ili lijepog. Na negativne učinke tehnološkog upozoravao je Pregrad (1945:17): „mehaniziranje cjelokupnog života oznaka je modernog i civiliziranog čovjeka, te preostaje malo prostora za sve ono, čemu bi ličnost čovjeka mogla stvoriti svoj izražaj“, a pitanje svrhe umjetnosti u tehnološkom dobu Pejović (1972) i Škorić (2008) smatraju važnim pritom naglašavajući bezobzirno rušenje svih granica uzrokovano tehnološkom pojavnošću. Prema Pejoviću (1972), umjetnost se nalazi u teškom položaju spram zbiljnosti tehničkog svijeta. Odlika suvremenosti u umjetnosti dopušta umjetniku da umjetnik smije i može sve što hoće s potpunom slobodom izričaja. Prirode u suvremenoj umjetnosti nema te se svijet prirode prikazuje kao kaos. Prevladava obraćanje moderne umjetnosti u tehniku gdje: „umjesto spontanosti prevladava svakovrsna tehnička dosjetljivost, neposrednost se pretvara u elemenat sveopće posredovanosti, jednostavnu upućenost na prirodu zamjenjuje zavisnost od mnogostrukoga sklopa složenih naprava“ (Pejović, 1972: 8). Rezultat toga je bezobličnost i u konačnici otuđenost umjetnosti od zbilje jer je ona postala takva da joj umjetnost više nije potrebna. Stoga Grlić uočava: „svijetu je nasušno potrebna umjetnost baš zbog vlastite ispražnjenosti i oskudnosti koja je, među ostalim, rezultanta i jedne tehnicifirane, standardizirane strukture života što ga živimo i u kojem, uza sav ubrzani tempo i mogućnost ekstenzivnog širenja svih takozvanih estetskih vrednota, jedan sivi, ukalupljeni, do u sitnice iskalkulirani dan sve više liči drugome“ (Grlić, 1988: 127). No, da bi doživio lijepo, čovjek za to mora biti pripremljen, tome mora biti poučen. Formiranje, doživljavanje, pravilno shvaćanje i odgajanje interesa za lijepo, uloga je prijeko potrebnog estetskog odgoja. Estetski odgoj nužno mora živjeti u suvremenosti usmjeravajući modernu tehnološku zbilju u svoju korist i prednost. To se postiže nadogradnjom estetskih sadržaja uz pomoć inkluzije novih, modernih formi u svim područjima umjetnosti i estetskog izričaja. Kao što umjetnika suvremene umjetnosti malo što ograničava prilikom vlastita izričaja unutarnjih doživljaja, tako estetski odgoj u suvremenoj školi mora biti lišen svih bojazni upotrebe potpune slobode prilikom djelovanja i nadogradnje. Nadogradnja ne uključuje samo digitalne alate za umjetničku komunikaciju nego i nove načine percipiranja umjetničkog iskustva (Hayes Jacobs, 2009). Poticanjem estetskih doživljaja putem virtualnih susreta djeca i mladi mogu participirati na jedinstven način izražavajući vlastito unutarnje stanje. Novi pristup estetskom odgoju izlaže učenike dubljem susretu s različitim načinima izražavanja paralelno uključujući suvremene alate (internet, virtualan prostor, društvene mreže, mobilne telefone, tablete i sl.) prilikom izražaja, kreiranja, doživljavanja i dijeljenja individualnog rada. Suvremene tehnologije mogu biti i poticajne za nove načine estetskog izričaja i umjetničkog stvaranja kroz elektronsku glazbu i nove medije, zatim putem stvaranja računalne, multimedijalne, interaktivne umjetnosti koja postaje inovativan oblik umjetničkog i estetskog izričaja. Uporaba novih tehnologija proširuje time ulogu estetskog odgoja u 21. stoljeću. Osim toga, mogućnost globalne povezanosti putem tehnologije doprinosi zajedničkoj suradnji na umjetničkim izvedbama i projektima estetskog izražavanja učenika, nastavnika, pedagoga, umjetnika pridonoseći tako i interkulturalnoj komunikaciji i odnosima. Zašto? Upravo zbog toga jer je umjetnost istovremeno i izraz kulture, ali i način prenošenja kulturnog znanja. Svaka kultura posjeduje jedinstven umjetnički izraz i kulturnu praksu. Raznolikost kultura i njihovih stvaralačkih umjetničkih produkata predstavljaju suvremene i tradicionalne oblike ljudske kreativnosti koji pridonose ljepoti, baštini, cjelovitosti ljudskih civilizacija i posebnosti estetskog izričaja.

ZAKLJUČAK

Estetski odgoj kao važna komponenta mnogostrukog razvoja osobnosti djeteta, zahtjeva dublji prostor prilikom razmatranja provedbe u suvremeni odgojno-obrazovni sustav. Kao posljedica tehnološkog razvoja i modernog životnog stila vođenog globalnim zahtjevima, čovjek zanemaruje i ostavlja malo prostora za uočavanje i razumijevanje lijepog u prirodi, životu i okolini u kojoj se nalazi. Stoga je zadaća estetskog odgoja omogućiti lijepo doživjeti, razumjeti, reproducirati i živjeti. Umjetnost obogaćena intelektualnom, emocionalnom i humanom porukom prožetom estetskim vrijednostima, kao najvažnije sadržajno područje estetskog odgoja, zauzima vrijednu ulogu u životu mladog pojedinca. Svrha umjetničkoga područja je „osposobiti učenike za razumijevanje umjetnosti i za aktivan odgovor na umjetnost svojim sudjelovanjem, zatim na učenje različitih umjetničkih sadržaja i razumijevanje sebe i svijeta pomoću umjetničkih djela i medija te izražavanje osjećaja, iskustava, ideja i stavova umjetničkim aktivnostima i stvaralaštvom“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 208). Odražavana sadržajno u likovnosti, glazbi, književnosti, poeziji, kiparstvu, arhitekturi, plesu i filmu nadmašuje bezobzirnost i ubrzani tempo života te se zaustavlja, makar na kratko, prodirući u dublji smisao čovjekove osobnosti i ljepote u njoj i izvan nje.

Estetske vrijednosti mogu se implementirati kroz sadržajno i predmetno veću zastupljenost estetskog odgoja, obrazovanja i kulture u nastavi, obrazovanjem odgajatelja, učitelja, nastavnika, pedagoga u smislu poticanja estetskog u odgoju; osuvremenjivanjem kurikuluma s naglaskom na estetske vrijednosti; dostupnošću kvalitetnih i vrijednih umjetničkih sadržaja u obrazovanju (knjižnice, muzeji, koncerti, kazališta, sportska natjecanja) i, u konačnici, razumijevanjem temeljnog cilja odgoja i obrazovanja koji teži formiranju slobodne, svestrane i samosvjesne ličnosti čega je estetski odgoj sastavni dio.

Način suvremenog života prožet suvremenim tehnološkim inovacijama zastaje kod pitanja kako i kojim djelovanjima, sredstvima, oblicima pomiriti suvremenu stvarnost koju živimo i tradicionalne istinske estetske ljepote ostvarene u svakodnevnom životu i umjetnosti. Javlja se potreba za diskursom o promicanju estetskog u nastavi i širem društvenom kontekstu s naglaskom na racionalističko usmjerenje suvremene škole i globalno relevantna pitanja. Prema tome, izazov postavljen suvremenom estetskom odgoju i općenito pedagogiji jest održanje klasične tradicije estetskog međudjelovanja uz korištenje modernih alata i suvremenih pristupa prilikom izražavanja i razumijevanja ljudskih stanja vremena u kojem živimo. Pedagogija kao znanost o odgoju tu nedvojbeno igra najvažniju ulogu.

LITERATURA

- Baurain, B. (2010) The Aesthetic Classroom and Beautiful Game, *The Journal of Aesthetic Education*, 44 (2), str. 50-62.
- Croce, B. (1960) *Estetika kao nauka o izrazu i opća lingvistika*, Zagreb, Naprijed
- Goldblatt, P. (2006) How John Dewey's Theories Underpin Art and Art Education, *Education and Culture*, 22 (1), str. 17-34.
- Grlić, D. (1988) *Umjetnost i filozofija*, Zagreb, Naprijed; Beograd, Nolit.

- Gudjons, H. (1994) *Pedagogija-temeljna znanja*, Zagreb, EDUCA
- Hayes Jacobs, H. (2010) *Curriculum 21, Essential Education for a Changing World*, Aleksandria, Virginia, ASCD.
- Hegel, G., V., F. (1975) *Estetika I*, Beograd, BIGZ.
- Mendeš, B., Ivon, H., Pivac, D. (2012) Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja, *Magistra Iadertina*, 7 (1), str. 111-122.
- Mišković, M. (1994) Značaj i mogućnosti estetskog odgoja i obrazovanja u pedagoškom procesu, *Prilozi za istraživanje hrv. filozofske baštine*, 39-40, str. 449-461.
- Mušanović M., Lukaš M. (2011) *Osnove pedagogije*, Rijeka, Hrvatsko futurološko društvo.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (2011) *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Palekčić, M. (2010) Herbartova teorija odgojne nastave – izvorna pedagojska paradigma, *Pedagojska istraživanja*, 7 (2), str. 319-340.
- Pataki, S. (1962) *Opća pedagogija*, Zagreb, Pedagoško-književni zbor.
- Pejović, D. (1972) *Nova filozofija umjetnosti*, Zagreb, Nakladni zavod MH.
- Platon (1997) *Država*, Zagreb, Naklada Jurčić.
- Polić, M. (1993) *K filozofiji odgoja*, Zagreb, Znamen i Institut za pedagojska istraživanja
- Pregrad, Z. (1954) Estetska kultura i estetski odgoj, *Napredak*, 82 (1-2), str. 11-23.
- Pregrad, Z. (1964) Područje estetskog odgoja, *Pedagoški rad: časopis za pedagoška i kulturno-prosvjetna pitanja*, 19 (7-8), str. 321-328.
- Pregrad, Z. (1969) Estetsko obilježje škole i života u njoj, *Pedagoški rad: časopis za pedagoška i kulturno-prosvjetna pitanja*, 24 (1-2), str. 1-8.
- Radovan-Burja, M. (2011) Integriranje umjetnosti u odgoj djece, *Metodički ogledi*, 18 (2), str. 115-130.
- Razum, R. (2008) Odgojno djelovanje suvremene škole: izazovi i mogućnosti za religiozni odgoj, *Bogoslovska smotra*, 77 (4), str. 857-880.
- Ruen, K., K. (2010) Teaching Toward Wholeness: The Aesthetic in Education, *Education for Meaning and Social Justice*, 23 (2), str. 42-45.
- Schiller, F. (2006) *Pisma o estetskom odgoju čovjeka*, Zagreb, Scrabeus – naklada.
- Schneider, H. (1997) Hegelova estetika – Metafizika i svršetak umjetnosti, *Obnovljeni život: časopis za religioznu kulturu*, 52 (1), str. 75-85.
- Shusterman, R. (2003) Pragmatism Between Aesthetic Experience and Aesthetic Education, *Studies in Philosophy and Education*, 22 (5), str. 403-412.
- Steiner, M. (1997) Kantova estetika, *Obnovljeni život: časopis za religioznu kulturu*, 57 (6), str. 533-546.

Škorić, G. (2008) Pejovićevo promišljanje umjetnosti, *Filozofska istraživanja*, 28 (3), str. 613-624.

Urmacher, B., P. (2009) Toward a Theory of Aesthetic Learning Experiences, *Curriculum Inquiry*, 39 (5), str. 613-636.

Vukasović, A. (2001) *Pedagogija*. Zagreb, Hrvatski katolički zbor „mi“.

Vuk-Pavlović, P. (1976) *Duševnost i umjetnost*, Zagreb, Liber.

IMPORTANCE AND POSSIBILITY OF AESTHETIC EDUCATION IN CONTEMPORARY PEDAGOGY

SUMMARY

A manifold and versatile personality of the individual is the fundamental notion of pedagogy, reflecting about the goal of education and education as such. In the contemporary global, pluralistic, postmodern circumstances of today the role of the aesthetic in education is becoming less relevant when it comes to the functioning and maintaining of modern society, „knowledge society“, technicality that gives priority to economic growth under the guise of „development“ ignoring fundamental human and cultural development. The whole process thus becomes involvement and efficiency in the „production and use of knowledge“ for the „knowledge economy“ guided only with prosperous and economic motives. The somewhat forgotten and known as the universally human and cultural does not neglect the importance of all educational fields for the development of a versatile personality of the individual as a social individuality, and human development in general, thereby implying the notion of versatility as formation and development of physical, intellectual, moral, aesthetic and working abilities of the individual in an integrative synthesis. This paper provides an overview of ideas about aesthetics focusing on the goals, purposes and tasks of the aesthetic in contemporary education with special emphasis on the relationship between the aesthetic and other areas of human development, which constitute an integral whole and a grounds for development of an individual's personality. It extracts the general educational and cultural character of aesthetics in education by providing the possibility of a meaningful substantiation, emphasizing art as a valuable creative and content area of aesthetic education.

KEYWORDS: *aesthetic culture, aesthetic education, pedagogy, school, art*